

La primera cartografia de Campos

Antoni Ginard Bujosa

Introducció

Una qüestió fonamental per al coneixement i la definició de l'espai és l'evolució de la seva representació gràfica a través de la cartografia. Des d'un punt de vista històric i documental, el territori del terme municipal i del nucli urbà de Campos ha estat tractat a partir dels mapes més primitius de l'illa de Mallorca.

Les imatges cartogràfiques més antigues referides a Campos apareixen a quatre mapes i a un plànol (duplicat), des de finals del segle XVI fins a principis del segle XIX: els treballs cartogràfics de Joan Binimelis (*circa* 1601, però dels voltants de 1590), el mapa pintat a l'oli per Miquel Bestard (*circa* 1631-1633), el mapa de Mallorca de Vicenç Mut (1683) i el mapa de Mallorca patrocinat per Antoni Despuig i Dameto (1784-1785), a més dels plànols del poble que s'han de relacionar amb l'obra de Jeroni de Berard (*circa* 1789 i dates posteriors).

El mapa de Campos de la *Història* de Joan Binimelis

El primer mapa específic de Campos té relació, sens dubte, amb els treballs de Joan Baptista Binimelis Garcia (1538/1539-1616). L'exemplar de referència és el manuscrit de la còpia en castellà de la *Història de Mallorca*, de la Biblioteca Nacional de España (BNE, ms 10934). El conjunt de mapes abasta sobretot els sectors del litoral de Mallorca i l'illa de Cabrera. Les imatges representen el contorn de la costa i part de les zones de l'interior. Els mapes estan dibuixats dins un marc amb una orla, de diferents dimensions. A les àrees representades, en general entre els 15 i els 25 km de costa, les escales –que no s'indiquen– són variables. Els mapes il·lustren i acompanyen els textos dels capítols descriptius; en el cas de Campos, el “de la vila i parròquia de Campos”.

A la vista dels mapes de l'obra de Binimelis, el dubte és saber fins a quin punt els dibuixos reproduïen uns documents cartogràfics preexistents, actualment perduts o desconeguts, dels quals es desconeix l'escala original. En tot cas, les certeses són que Joan Binimelis estava en condicions de fer mapes de Mallorca. En conjunt, són dibuixos en planta del litoral, centrats en el perímetre de la costa i una breu informació de l'interior. Encara que la base lingüística de la toponímia és indiscutiblement

la catalana, essent còpies del text en castellà, hi ha errors de grafia o diversos genèrics i topònims adaptats al castellà. La informació cartogràfica incorpora signes convencionals, la representació del relleu, en forma de petites muntanyes en perspectiva, i els cursos dels torrents.

Els continguts plantegen la hipòtesi sobre la seva datació. La redacció original en català de la *Història de Mallorca* per Joan Binimelis s'ha situat *circa* 1593-1595, però els textos de les còpies contenen dades anteriors i posteriors. El mateix Binimelis hauria afirmat que "*Yo tengo hecha hará algunos años una descripción de toda la Isla de Mallorca, [...]*"; per tant, possiblement abans de l'any 1593. Quant a la datació dels mapes del litoral, hi ha dades que fan pensar que l'aixecament s'hauria efectuat, com a mínim, entre 1580 i 1590. Si més no, una part de la informació podria haver-se congruat en ocasió de la visita a les viles de Mallorca, que el virrei Lluís Vic duia a terme del 21 de gener al 25 de febrer de 1585. La versió de la *Història* en castellà, feta pel mateix Binimelis, s'ha datat l'any 1601.

Tot i la possible existència d'un mapa general de Mallorca (que avui no coneixem), els mapes sectorials de les costes serien una còpia versemblant del treball de camp de Binimelis, que se centrava sobretot en la defensa del litoral. Sens dubte, l'obra de Joan Binimelis hauria estructurat una base de dades cartogràfiques, a una escala i amb grau de precisió, que no seria superat pràcticament fins a finals del segle XVIII. L'exemplar de la BNE podria datar-se a principis del segle XVII (1601). El mapa de Campos, sense títol, té parts deteriorades. En un full, manuscrit, en colors, de 214 mm x 125 mm (BNE, ms. 10394, f. 37r). Una creu simple, fora de l'orla, indica els punts cardinals: *T, L, M, P* (tramuntana, llevant, migjorn, ponent). El mapa té l'orientació desplaçada cap a gregal; el nord s'ha de situar cap a l'angle superior de l'esquerra.

El mapa se centra sobretot en el perímetre del litoral, des del cap Salines a la torre de l'Estelella. Els accidents de la costa, entrants i sortints, hi són molt marcats, amb toponímia, illots i signes de torres o talaies i altres aspectes. A l'interior, els topònims de la vila i llocs significatius acompanyen els signes del nucli de població, cases disperses i aspectes del relleu.

Els topònims s'han contrastat amb els dels textos publicats de la descripció de Campos de la *Història de Mallorca* de Binimelis. S'ha d'advertir, però, que els textos de la versió catalana (4. *De la Vila de Campos y son terme*) i la castellana (*De la Villa y Parroquia de Campos*) no són estrictament coincidents; la redacció en català (ALCOVER, 1917: 345-346) tampoc no descriu la *part marítima* de Campos, que sí és a la castellana (BINIMELIS, ed. 1927, IV: 43-45).

Terra endins, els mapa consigna la Font Santa (*Font Santa*, amb lletra diferent), el

		<i>Artigues.</i>	
		<i>Es Loquet. De Miguel Lladó.</i>	Es Lloquet
		<i>Son Marge, del Honor Bartolome Bennaser.</i>	Son Marge
		<i>Son Marge. De Mateo Puigserver.</i>	Son Marge
		<i>Son Pera-Ginard de Dn. Bartolome Bonet.</i>	Son Pere Ginard
		<i>Son Rey de Barthe. Obrador.</i>	Son Rei
		<i>Cas-Rubins, de Josef Rubi.</i>	Cas Rubins
		<i>Son Roveyat, de Antonio Fullana.</i>	Son Rovellat
		<i>Son Trompa, de Dn. Antelmo Obrador.</i>	Son Trompa
		<i>Son Vela, de Dn. Franco. Oliver Carut.</i>	Son Vela / Véla
		<i>Son Vich, de Juana Ana Garcias.</i>	Son Vic
		<i>Son Xorch. De Dn. Juan Prohens.</i>	Son Xorc

Taula 3

[I] Campos	[II] Plan ignographico ...	Identificació
C° de Palma	Camino de Palma	Camí de Palma, que seria el camí de Palma "nou", per oposició al <i>camí vell</i>
	Carrer Nou	Carrer Nou, continuació del camí de Palma "nou", en relació als nous establits de ses Comunes. L'exemple és del 1555 (ROSSELLÓ VAQUER, 1977: 97)
C° de Porreras	Camino de Porreras	Camí de Porreras
Cam° de Felanitx	Camino de Felanitx	Camí de Felanitx
	uerto	"Hort", en referència a l'hort d'en Catlar. També indicat al primer plànol, però sense el nom
	Carrer den Sitjar	Carrer d'en Sitjar; Carrer de los Silos o de ses Sitges
	Molino	Molí, al final del carrer d'en Sitjar
C° de Santañi	Camino de Santany	Camí de Santanyí
á Mar	Camino de Mar	Camí de Mar, o que anava a la mar; probablement pel Palmer
C° de la Rapida	C° de la Rapida	Camí de sa Ràpita
va al de Palma	Camino de Palma	[Camí que] va al de Palma, o Camí de Palma, en referència al <i>camí de Ciutat vell</i>
Clavagueras	Clavagueras	"clavegures", que podria referir-se a un forat o punt d'absorció d'aigua (de drenatge), o, fins i tot, a parets amb forats per deixar passar l'aigua ?
Sacorador	Sacorador	Era un acorador ?

Taula 4

Palmer (*Palmer*) i el poble de Campos (*Campos*), més els signes de les torres de la Colònia i l'Estelella. La dotzena de noms del litoral del mapa de Campos són els següents (més els dels textos en català i en castellà de les descripcions de Campos [C], Santanyí [S] i Lluçmajor [LI]). (Taula 1)

Campos als mapes de Mallorca del segle XVII

Durant el segle XVII s'ha de fer referència a dos mapes de Mallorca. El primer és el reproduït pel pintor Miquel Bestard (1592-1633), una imatge del què seria un dels mapes generals de Mallorca més primerencs. Tot fa pensar que la figura de l'illa és una rèplica d'una obra avui perduda. És indubtable que el pintor té una imatge davant dels ulls i, quan pinta, en respecta les proporcions. Una altra qüestió és que l'artista s'encarregui dels elements simbòlics i ornamentals.

El mapa, que pertany a una col·lecció particular, és un oli sobre tela (171 x 235 cm), datat *circa* 1631-1633, que dibuixa l'illa de Mallorca, juntament amb les illes de Cabrera i sa Dragonera (distorcionades, a escala diferent). El mapa no té escala, però les mesures entre diversos punts extrems donen valors sobre 1:48.000 (la major part de casos) i altres que oscil·len entre 1:41.000 i 1:45.000 aproximadament. [Hem d'agrair al senyor Andreu Ramis Puig-gròs les facilitats per a la consulta i la seva col·laboració en la transcripció de la toponímia].

El dibuix del perímetre de l'illa remarca els accidents del litoral. Són identificables, entre d'altres, el cap de ses Salines i les cales properes; el *port de Campos* (Colònia de Sant Jordi), i també el port de Cabrera i la punta de l'Estelella. La mà del pintor intervé en la iconografia, pintant petites escenes de caràcter cavalleresc i batalles navals (vegeu CARBONELL, 2007: 172-173).

A l'interior, situa el poble (*Campos*). A la costa, consigna set topònims: el cap de ses Salines (*Cap d les Salines*), Cala en Tugores (*C° Togores*), el port de Campos (*Port d câpos*), la torre de la Colònia (*Atalaya*); l'illa Gavina (*Gauina*), sa Ràpita (*Rabita*) i la punta de l'Estelella (*pûta d la estalella*).

El segon mapa de Mallorca és el de Vicenç Mut i Armengol (1614-1687), gravat l'any 1683, que és el millor mapa general de l'illa del segle XVII. [Per a les característiques del gravat, seguim les dades de MARTORELL, 2000: 150-151]. El títol del mapa és *INSVLA MAIORICAE / LATITVDO G. 39.35. LÔGITVDO 25.15*, signat (*Dô Vicêtius Mut deli.*) i datat (*anno 1683*). És un full, gravat, de 504 x 684 mm [mapa 418 x 580 mm]. Les tres escales gràfiques, amb unitats de mesura diferents, aporten valors d'escala molt acceptables, en torn a 1:190.000.

Els textos del mapa estan en llatí i la toponímia en català. El registre de noms, tant

a la costa com a l'interior, no és excessiu, en funció de l'escala. El volum de noms del litoral és inferior tant al de la còpia de Joan Binimelis, com al del mapa pintat per Miquel Bestard (circa 1631-1633). No obstant, essent un mapa "complet" de l'illa, la informació de l'interior és més cartogràfica i "topogràfica" i menys visual que la imatge pictòrica de Bestard. Els signes convencionals destaquen les torres de guaita i de senyals, el relleu, els cursos dels torrents i altres elements. El relleu, en forma de muntanyes en perspectiva, també fa atenció als puigs aïllats, com Randa (Llucmajor) o Montision (Porreres).

A la zona de Campos, hi ha el poble (*Campos*), amb signe de *Villa parochialis*, i tan sols quatre noms a la costa: el cap de ses Salines (*Cap de les Salinas*); el port de Campos (*Port de Câpos*), amb illots; el signe de la torre de senyals [*Turres ignibus naviû admonitores*] de sa Colònia; sa Ràpita (*Rapita*) i el signe de la torre de guaita [*Turres speculatorû*], ara sí, de Son Durí, i s'Estelella (*Estalella*), amb el signe de la torre de guaita [*Turres speculatorû*].

El mapa de Mallorca patrocinat per Antoni Despuig (1784-1785)

Antoni Despuig i Dameto, quan era canonge, fou el promotor del millor mapa de Mallorca del segle XVIII. Segons la dedicatòria, Antoni Despuig "*lo levantó en el año de 1784*", però no és obra d'una sola persona. A més, tenint en compte la seva trajectòria vital, l'execució definitiva del mapa, almenys en presència de Despuig, s'havia d'efectuar en un termini de poc menys d'un any i mig (1783-1784). L'any 1785, el gravador Josep Muntaner acabava les planxes.

El canonge Despuig té el gran mèrit d'haver sabut aglutinar la confluència d'un conjunt de circumstàncies i de personatges que foren del tot favorables per dur a terme una obra geogràfica i cartogràfica. En aquest sentit, és possible plantejar la realització del mapa com una obra col·lectiva amb la participació de diferents persones. La coordinació i la gestió de les tasques l'hauria fet Despuig o una persona interposada (potser Julià Ballester?).

El grau de participació de Julià Ballester planteja dubtes. Julià Ballester i Mas (1750-1800), eclesiàstic nascut a Campos, és el personatge més enigmàtic en la realització del mapa de Mallorca. Segons Joaquim Maria Bover, Julià Ballester fou el "vertader autor" del mapa: *El trabajo que honra á Ballester, y por el cual debe estarle Mallorca agradecida, es el mapa de esta isla, en escala mayor, cuyas planchas abrió en 1785 D. José Montaner á expensas de D. Antonio Despuig, quien lo dedicó á la Sma. Señora Princesa de Astúrias. Se prueba que este mapa es obra de Ballester por los borradores originales que conserva en el dia su sobrino D. Joaquin Ballester y Oliver.*

57.- <i>Canova. Trigo. De particular.</i>	<i>La Ca Nova</i>		Sa Canova
58.- <i>Son Salí. Pequeño, trigo. De particular.</i>	<i>Sô Salí</i>	<i>Son Salí, de Guillermo Ballester.</i>	Son Salí
59.- <i>Son Salas.</i>	<i>Sô Sala</i>	<i>Son Sala gros onxa, de Bartholome Sala.</i>	Son Sala
60.- <i>Son Salas de Munt.</i>	<i>Sô Sala demût</i>	<i>Son Sala baña, o de amunt, de Barthe. Sala hijo de Juan.</i>	Son Sala Banyà
61.- <i>Son Saletas. Pequeño, trigo. De particular.</i>	<i>Sô Saleta</i>	<i>Son Saleta. De Miguel Sala.</i>	Son Saleta
62.- <i>Esgometas. Tres pequeñas herencias de particular y una de Palma.</i>	<i>Esgomelas</i>	[a] <i>Esgomellas, del Sr. Marques de Ferrandell ahora Maroto.</i> [b] <i>Gomellas. vide Esgomelas.</i>	Es Gomeles
63.- <i>Can Corem. Pequeño, trigo. De particular.</i>	<i>Câ Corem</i>	<i>Son Corem, de Bartholome Garcies.</i>	Can Corem
64.- <i>Son Nofret. Pequeño, trigo. De particular.</i>	<i>Sô Nofret</i>	<i>Son Nofret. De Pedro Josef Garcias.</i>	Son Nofret
65.- <i>Sa Serra. Grande, trigo. De Mercader de Palma.</i>		<i>La Serra, de Dn. thomas talladas.</i>	Sa Serra
	<i>Sô Bernadi</i>	<i>Son Bernadí, de Dn. Juan Ballester.</i>	Son Bernadí
	<i>Sô Garcia</i>	<i>Son Garcias. Poesion arruinada qe. poseia la familia de este apellido.</i>	Son Garcies
	<i>Sô Cornet</i>	<i>Son Cosmet de Dn. Migl. Lladó qm. ahora de su hijo Miguel.</i>	Son Cosmet
	<i>Sô Pere [al sector NE]</i>		Son Pere
		<i>La Barraca, de Rafael Mas hijo de Rafael.</i>	La Barraca
		<i>Son Busquerét, de Guillermo Bennaser.</i>	Son Busqueret
		<i>Casa-nove den Carut, de Dn. Bartholome Oliver.</i>	Casanova [?, vegeu núm. 57]
		<i>Ca-ne-Crits, de Cosme Oliver.</i>	Ca na Crits
		<i>Son Carut, de Juan Mercadal.</i>	Son Carut
		<i>Son Dureta. Poesion arruinada.</i>	Son Dureta
		<i>Garbayó. Id. [posseió arruïnada] qe. en 1363 poseia Domingo Ballester.</i>	Garballó
		<i>Son Jeu, del Honor Juan Antonio Oliver, als. Geu.</i>	Son Gueu
		<i>Son Loco. De Bartholome</i>	Son Loco

<i>trigo, ganado, selva. De particular.</i>			Berard, vegeu núm. 29]
40.- <i>El Camp Roix. Mediano, trigo. Del Sr. Tallades.</i>	<i>Camp Roig</i>	<i>Camp Roig, de Dn. thomas Talladas y Salvá.</i>	Es Camp Roig
41.- <i>Son Parot.</i>	<i>Sô Perot</i>	[1] <i>Son Perot. De Mateo Pizá.</i> [2] <i>Son Perot. De Juan Mas Perot.</i>	Son Perot
42.- <i>Son Mas de la Sorda.</i>	<i>Sô Mas d. l. Sorda</i>	<i>Son Mas de la Sorde. Vide Sorda.</i>	Son Mas de sa Sorda
43.- <i>Son Lladonet. Mediano, trigo, selva. De particular.</i>	<i>Sô Lladonet</i>	<i>Son Lladonét de Dn. Bartte. Bennaser.</i>	Son Lledonet
44.- <i>Son Callar. Mediano, trigo, ganado. De particular.</i>	<i>Sô Callar petit</i>	<i>Son Callar petit. De Onofre Garcias.</i>	Son Catlar
45.- <i>Son Callar.</i>	<i>Sô Callar</i>	<i>Son Callar gros, del Sor. Marques del Reguer.</i>	Son Catlar
46.- <i>Torre Marina. Grande, trigo, ganado. Del Sr. Tallades.</i>	<i>Torre marina</i>	[a] <i>Marina. De Dn. thomas Talladas y Salvá.</i> [b] <i>Torre Marina. Vide Marina.</i>	Torre Marina
47.- <i>Can Estala. grande, trigo, ganado. De Tallades dicho.</i>	<i>Can Estela</i>	[a] <i>Can Estela. Vide son Abram.</i> [b] <i>Son Abrám (qe. equivocadamte. se dice Can Estela) de Dn. Thomas Talladas.</i>	Can Estela
48.- <i>Viñola.</i>	<i>Viñola</i>	[1] <i>Viñola, de Bartholome Mas.</i> [2] <i>Viñola, de Gregorio Mas.</i>	Sa Vinyola
49.- <i>Viñoleta.</i>	<i>Viñoleta</i>	<i>Viñoleta, de Rafael Mas.</i>	Sa Vinyoleta
50.- <i>Son Seya.</i>	<i>Sô Seya</i>	<i>Son Seya. De Ramon Pizá.</i>	Son Cella
		<i>Son Pera-Saya. De thomas Burguera.</i>	Son Pere Cella [?]
51.- <i>Son Pere.</i>	<i>Sô Pere</i>	<i>Son Pera de Mateo Obrador.</i>	Son Pere
52.- <i>Sa Corda. Siete casas. De particulares.</i>	<i>La Sorda [tres signes]</i>	<i>La Sorda. Es poblacion de diez Casas.</i>	Sa Sorda
53.- <i>Sitjolas. Mediano, trigo. De particular.</i>	<i>Las Sitjolas</i>	<i>Las Sitjolas, de Dn. Franco. Rosiñol Zagrana.</i>	Ses Sitjoles
54.- <i>Rebelleret. Viña, de un clérigo vicario de allí.</i>	<i>Revellaret</i>	<i>Revellerét, del mismo [Dn. Bartholome Masquida, del Revellar].</i>	Es Revellaret
55.- <i>El Rebellá. Trigo. De particular.</i>	<i>Revellar</i>	<i>Revellá, de Dn. Bartholome Masquida.</i>	Es Revellar
56.- <i>Eucaria Rotja. Herencias. De particular.</i>	<i>Alqa. Rotja [dos signes]</i>	[1] <i>Alcaria Rotge, de Juan Mesquida.</i> [2] <i>Alcaria Rotge, de Gabriel Moll.</i>	Sa Curia Roja (Alqueria Roja)

D'acord amb Bover, a Julià Ballester se li hauria d'atribuir la responsabilitat de la major part del treball del mapa de Mallorca per la seva relació directa amb Antoni Despuig. És, però, l'única persona que no hem pogut documentar de manera satisfactòria en relació al mapa. Ballester ha de ser considerat com l'home de confiança de Despuig, a qui acompanya fins a Sevilla, d'on l'antic canonge fou arquebisbe. A Julià Ballester se l'ha volgut considerar fins i tot el gravador del mapa de Mallorca. Malauradament, les referències biogràfiques sobre el personatge són sempre poc precises.

Entre els autors del mapa, és més que probable que fra Miquel de Petra (1741-1803) sigui un col·laborador gairebé imprescindible, tant per la seva formació de matemàtic i arquitecte, com pels indicis que ens han arribat de la seva relació amb Despuig. De totes les persones documentades, fra Miquel de Petra ha de ser la persona que estava en disposició d'aportar un major volum de treball i que tenia uns coneixements tècnics útils per contribuir a una obra de cartografia.

L'execució del mapa requeria una base cartogràfica i un bon coneixement del territori. Per exemple, situar els més de dos mil cinc-cents topònims, o altres informacions incorporades, com el relleu, la hidrografia, el litoral i els elements de geografia física; la xarxa de camins i comunicacions, els usos del sòl, els aspectes històrics i etnogràfics o, fins i tot, d'altres, com referències a establiments, agrupacions de cases, hostals, oratoris, etc. Les imatges dels pobles dibuixades a les vinyetes de l'orla també són una visió basada en la realitat, a pesar de les seves particularitats iconogràfiques.

El mapa de Mallorca de 1784-1785, patrocinat per Despuig, tanca la sèrie de la cartografia més primitiva, en el ben entès que és tot un altre concepte de mapa, molt més precís i exacte, si se'l compara amb els casos anteriors. L'escala general de Mallorca és aproximadament 1:72.000; Cabrera, més imperfecta, a escala major. En relació a altres mapes coetanis (per exemple, els de Tomás López), el mapa de Despuig augmenta l'escala, amb el lògic increment de la informació, i millora notablement el dibuix del perímetre litoral de Mallorca.

El primer aspecte comparable és el registre de la toponímia de la costa, que s'ha contrastat amb els anteriors de Binimelis [A; circa 1590], Bestard [B; circa 1633], Mut [C; 1683] i, finalment, amb les posteriors descripcions del litoral fetes per Berard [D; circa 1789] i Talladas [E; 1815, f. 53-59]. El mapa de 1784-1785 té signes convencionals, de talaies (*Atalaya, ó Torre*), de llocs de guarda (*Guarda*) o indicacions de profunditats (al "port" de Campos). (Taula 2)

A diferència dels altres documents, la segona gran característica del mapa patrocinat

per Antoni Despuig és la definició del tot el terme municipal i de l'espai rural interior, a través de la toponímia i dels signes convencionals, així com de l'estany de les salines i la zona humida del Salobrar. Els signes es refereixen a oratoris (*Oratorio publico*) i a possessions (*Casa de Campo, ó Predio*); quan n'hi ha més d'un, indica una agrupació de cases. També s'hi representen els camins i els torrents; referències a cultius, sobretot de vinya, i al relleu, en forma de muntanyes en perspectiva.

Al nucli urbà hi consta el topònim major, *CAMPOS* (amb un signe de vila parroquial), i un número [7], per indicar un convent dels Mínims (fundat l'any 1607). La vinyeta de l'orla té una vista en perspectiva del poble, amb els edificis de l'església parroquial i del convent, cases i molins de vent, a més d'arbres, les imatges d'una era i un caçador i l'escut del poble. El text de la vinyeta és: *CAMPOS, fundacion del año 1300, tiene 593 vecinos, abûda de granos, y ganado, algunos crehen qe. la antigua Palma estava en el Palmar dôde hay unos baños muy saludables; crian los prados de Campos cantidad de sosa, y en su término existen las Salinas qe. producen finissima Sal.*

A més del mapa de Despuig, s'ha de tenir en compte l'obra coetània de Jeroni de Berard i la seva intenció de revisar o actualitzar les dades dels termes municipals. Berard, després de la descripció d'alguns municipis, incorpora un llistat, que titula *Explicación del mapa*, on enumera els noms de les propietats, amb referències a les dimensions i als cultius dominants. Els llistats de Berard i els topònims del mapa patrocinat per Despuig tenen un grau de coincidència tan elevat que confirma l'estreta relació entre ambdós.

Fins i tot, entre una possible trentena de mapes de termes municipals [vegeu LLABRÉS, 1890: 307], Berard n'hauria fet un del districte de Campos, ara desconegut, però que sí haurien arribat a conèixer l'antiquari Bartomeu Prohens, Joaquim Maria Bover (1810-1865) i Gabriel Llabrés Quintana [vegeu BERARD, ed. 1983: X-XI i nota 8 del full situat entre les pàgines XVI i 1].

El llistat de Berard de Campos (*circa* 1789), copiat de l'edició de 1983, estava directament extret del mapa de Despuig, amb la salvetat que els números 17 i 18 no hi consten i que es repeteixen els registres corresponents als números 29 i 39. A la vegada, les dades de Berard i de Despuig s'han contrastat amb les de Talladas (1815, f. 49-52), que ofereix un altre llistat, uns vint-i-cinc anys més tard, que és més complet i que mostra una certa evolució de la propietat, en particular a l'àrea del Palmer. (Taula 3)

Un altre mapa de Campos adjunt a l'obra de Talladas

El manuscrit de l'arxiu de la família de Can Cosmet (signatura 225), de Campos, de

<i>y selva, de casa de Comellas, Palma</i>		Balthazar Muntaner.	
22.- <i>Son Bennaser. Pequeño, trigo y selva. De particular</i>	Sô Bennasser	<i>Son Bennaser, de Juana Ana Pizá V^a</i>	Son Bennasser
23.- <i>Galicant. Pequeño, trigo. De casa Descallar, Palma</i>	Galicât	<i>Galicant, del Sor. Marques del Reguer.</i>	Es Gallicant
24.- <i>San Blas. Oratorio dicho</i>	S. Blas [signe d'oratori]		Sant Blai
25.- <i>Son Toni Mamer. Mediano, ganado. De particular</i>	Sô Toni Amer	<i>Son Antoni Amer, de Dn. Juan Roca.</i>	Son Toni Amer
26.- <i>Son Amer. Mediano, trigo, ganado, del señor Pedro Obrador de Campos</i>	Sô Amer	<i>Son Amer. Del Dor. Dn. Lorenzo Obrador y Vila Pro.</i>	Son Amer (Son Amer Vell)
27.- <i>Son Baco. Pequeño, selva. De particular</i>	Sô Baco	<i>Son Bâco, de Dn. Juan Ballester de la Creu</i>	Son Baco
28.- <i>Rerral. Cabaña de pastor y selva. De particular</i>	Serral	<i>El Serral. De D^a. Franca. Ana Bennaser.</i>	Na Serral
29.- <i>Son Covas. Mediano, trigo, ganado, selva. De particular.</i>	Sô Covas	<i>Son Coves, de Dn. Miguel Malonda.</i>	Son Coves
30.- <i>La Casa Nova. Mediano, trigo, selva. De particular</i>	La Canova	<i>Se Ca-nove de la Font Santa, de Dn. Jorge Abri Descallar.</i>	Sa Canova
31.- <i>Fuente Santa de San Juan. Dicha. No tiene tierras</i>	Fuête Sâta [signe d'oratori]	31.- <i>Fuente Santa de San Juan. Dicha. No tiene tierras.</i>	La Font Santa
32.- <i>La Barrala. Grande, trigo, ganado. De don Guillermo Callar.</i>	La Barrala	<i>Son Barrala, de Dn. Jorge Abri Descallar.</i>	Sa Barrala
33.- <i>Hors den Vives. Es de Son Callar que tiene su dueño, un particular, arrendado a otro. Es lugar mal sano.</i>	Hort dê Vives		Hort d'en Vives [agregat de Son Catlar]
34.- <i>Son Blay Mas. Pequeño, trigo. Del Sr. Juan de la Creu, particular.</i>	Sô Blay Mas	<i>Son Blay Mas, del mismo [Dn. Juan Ballester de la Creu]</i>	Son Blai Mas
35.- <i>Son Lladó. Mediano, de trigo. Son tres heredades de particulares</i>	Sô Lladó [dos signes]	[1] <i>Son Llado gros (alias Vicari) de Dn. Jayme Talladas.</i> [2] <i>Son Lladó Boyoas del Honor Mateo Oliver.</i>	Son Lledó
36.- <i>Alquería Fosca. Grande, trigo y selva. De particular</i>	Alqa. fosca	<i>Alcaria fosca, de Dn.</i>	Sa Curia Fosca (Alqueria Fosca)
37.- <i>Casas Novas. Mediano, trigo, selva. De particular</i>	Casasnovas	<i>Casas-noves, de Dn. Juan Lladó.</i>	Ses Cases Noves
38.- <i>Son Fullana. Pequeño, trigo. De particular</i>	Sô Fullana	<i>Son Fullana, de Dn. Mariano Muntaner.</i>	Son Fullana
39.- <i>Son Covas. Mediano,</i>			[?] [Repetit a

Berard	Despuig	Talladas	Topònim
1.- Son Bardisa. Mediano, trigo y ganado. De particular.	Son Bardisa	Son Bardisa, de Juan Lladonet.	Son Bardissa
2.- Son Blanch. Pequeño, trigo, del particular que vive en él.	Sô Blâc	Son Blanch de Antonio Vanrell.	Son Blanc
3.- Son Basons. Mediano, trigo y ganado. De particular.	Sor Bassons	Sos-Basons, del Dor. en Medicina Dn. Jayme Mesquida.	Sos Bessons
4.- Son Salom. Pequeño, trigo. De particular.	Sô Salom	Son Salom, de Guillermo Salom.	Son Salom
5.- Son Nicolau. Pequeño, trigo. De particular.	Sô Nicolau	Son Nicolau, de Bartholome Mas.	Son Nicolau
6.- Son Rosiñol. Pequeña cabaña, de ganado y selva y trigo. De particular	Sô Rosiñol	Son Rosiñol, de Dn. Jaye. Pizá	Son Rossinyol
7.- Son Parau. Mediano, trigo, de Proens de Felanitx	Sô Garau	Son Garau, de Dn. Jayme Antonio Prohens	Son Garau
8.- Son Oliver. Mediano, trigo. De particular	Sô Oliver	Son Oliver, de Dn. Gregorio Mesquida.	Son Oliver
9.- Son Oliveret. Pequeño, trigo y bosque. De particular	Sô Oliveret	Son Oliveret, de Miguel Oliver.	Son Oliveret
10.- Can Hereu Mas. Pequeño, trigo. De particular	Ca' Hereu Mas	[1] Ca-sereu-Mas, de Guillermo Mas hijo de Guillermo. [2] Ca-sereu Mas, de Guillermo Mas hijo de Damian.	Ca s'Hereu Mas
11.- Son Mas. Pequeño, trigo. De particular	Sô Mas	Son Mas. Pequeño, trigo. De particular.	Son Mas
12.- Son Barbut. Pequeño, trigo y selva. De particular	Sô Barbut	Son Barbut, de Dn. Jaye. Mas.	Son Barbut
13.- Son Fadri. Mediano, trigo y selva. De particular	Sô Fadri [dos signes]	[1] Son Fadri, de Juan Ballester. [2] Son Fadrinet, de Magín Mas.	Son Fadri / Son Fradrinet
14.- Son Rosalló. Grande, trigo, huerto, ganado. De particular	Sô Roselló	Son Rosselló, de Dn. Miguel Oliver, ahora de Dn. Migl. Lladó.	Son Rosselló
15.- Son Vicat. Pequeño, trigo. De particular	Sô Viquet	Son Viquet, de Jayme Obrador.	Son Viquet
16.- Son Magraner. Pequeño, trigo y arroyo. De particular	Sô Magraner	Son Magrané. De Nicolas Mercadal.	Son Magraner
19.- Son Ginart. Tres casas, trigo. De particular	Sô Ginard [dos signes]	Son Ginard, de D ^a Miguela Oliver Cart, V ^a de Rafael Mas y Talladas	Son Ginard
20.- Son Vanrell. Pequeño, trigo, del Sr. Talladas de Campos	Sô Vârell	Son Vanrell, de Dn. Rafael talladas.	Son Vanrell
21.- Figuerol. Mediano, trigo	Figuerol	El Figuerol, de Dn.	Es Figuerol

la *Història de Campos*, de Francesc Talladas (1815), a més dels retalls de la vinyeta i del terme de Campos del mapa d'Antoni Despuig, inclou un altre mapa del terme de Campos, d'autoria desconeguda.

És un mapa manuscrit, a color, en un full de 358 x 485 mm (mapa: 315 x 317 mm), que representa el terme municipal de Campos. Té una rosa de 16 vents, amb la flor de lis al nord. Representa els límits del terme municipal, els camins, els torrents i l'àrea del Salobrar, amb les muntanyes per indicar el relleu. Tot té una disposició similar a la del mapa de Despuig, del qual sembla copiat, amb poca toponímia.

Sense títol, els topònims són: *Villa de Campos y su termino* (amb signe); *El Palmer antiguante. Palma* (amb signe); *Orat^o. de Sn. Blas* (amb signe); *La Fuente Santa* (amb signe); *Las Salinas; Puerto de Campos* (amb signe de torre); *T. de la Rapita* (amb signe de torre); un signe de torre a l'Estrella i els noms dels termes confrontants (*Termino de Lluch-Mayor; Termino de Porreras; Termino de Felanitx; Termino de Santagñi; El Mar*).

Els plànols de Campos i l'obra de Jeroni Berard

La relació entre Despuig i Berard mereix una atenció especial. En realitat, Jeroni de Berard i Solà (1742-1795) pretenia continuar la feina encetada per Antoni Despuig. Berard fou un dels fundadors de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País (1778); era, com Despuig, acadèmic de *San Fernando* (des del 1775) i ambdós compartiren la protecció de l'escola de dibuix de la societat, de la qual Berard en fou un dels impulsors i director.

Jeroni Berard deixà una obra inacabada, el *Viaje a las Villas de Mallorca*, datada el 1789, que és prou coneguda pels textos descriptius que anaven acompanyats pels plànols d'una sèrie de nuclis urbans de pobles. Per aquest motiu ja és prou important. Berard dominava les matemàtiques i havia conegut els treballs cartogràfics i les tècniques de l'expedició Tofiño. El mateix Berard confessa que tenia la idea de continuar els treballs del mapa patrocinat per Despuig. Berard usava el teodolit i aixecava plànols en companyia de Sebastià Sans, prevere, que tenia coneixements de cartografia i de planimetria. Cap al 1785-1790, Berard feia treball de camp i coneixia el territori. A més dels plànols dels nuclis urbans, és probable que volgués revisar o actualitzar el mapa dels termes municipals.

Als pobles, Berard feia el plànol "*ignographico*" amb els carrers en planta, una vista en perspectiva i imatges de monuments (església parroquial, convents, santuaris); a la part inferior, una llegenda emmarcava l'escut de la vila. Els gravats tenen aproximadament 360 x 480 mm (vegeu BERARD, ed. 1983: x) i foren iniciats per Josep Muntaner, una altra coincidència amb el mapa de Despuig.

Com hem dit, els treballs cartogràfics de Jeroni de Berard han aportat una sèrie de gravats dels plànols dels nuclis de diferents pobles. En referència a Campos, el gravat corresponent sembla que no s'arribà a fer. No obstant, Campos disposa de plànols manuscrits relacionables amb l'obra de Berard, amb la particularitat que la planimetria urbana de Campos, a manca de gravat, ens ha arribat per partida doble (o, fins i tot, triple).

[I]. *Plànol de Campos, de la miscel·lània de Joaquim Maria Bover*

El plànol, amb el títol *Campos*, és el del manuscrit de la miscel·lània de Bover, incorporat entre els fulls 1 i 3 de la transcripció de la *Història de Campos* de Francesc Talladas, de 1815, feta per Bover l'any 1839 (Tom IX, f. 213 i ss) [reproduït a BERARD, ed. 1983: 175].

És un full manuscrit, en paper, en tinta, de 136 x 205 mm (plànol, 123 x 174 mm). Sense datar; fora de l'orla hi consta *Berard*. Podria ser una còpia o una minuta original per a un posterior gravat (inexistent). Té dues escales gràfiques:

[a] Escala en *Varas* [castellanas] [100 varas = 14 mm; una vara, 0,8359 m].

[b] Escala en *Destres* [de Mallorca] [50 destres = 33 mm; un destre, 4,214 m].

A les escales, 20 destres de Mallorca assimilats a 100 varas. De la mesura de les regletes en resulta una escala aproximada 1:6.000 i 1:6.300, respectivament.

[II]. *Plànol de Campos, de l'arxiu de Can Cosmet*

És el plànol titulat *Plan ignographico de la Villa de Campos è la Isla de Mallorca*, de l'arxiu de la família de Can Cosmet (signatura 225), de Campos. [He d'agrair a Francisca Oliver Mut no només les facilitats per consultar l'original, sinó també tota la valuosa informació addicional aportada].

És un full manuscrit, en paper, en color, de 385 x 500 mm (vista, 55 x 433 mm; plànol, 225 x 433 mm; zona de llegenda, 40 x 433 mm). Sense datar i d'autor desconegut, és un plànol inacabat, dibuixat "a l'estil dels de Berard", datable abans de 1810 (ROSELLÓ VERGER, 1964: 210-211). El plànol es conserva adjunt a la còpia de l'obra de Talladas; de fet, el plànol acompanya el manuscrit de la *Història de Campos* (1815) de l'arxiu de Can Cosmet. Sens dubte, l'objectiu era ajustar-se al format i a les característiques finals dels gravats dels plànols de Berard. En relació a les seves característiques estilístiques, s'ha de consignar l'existència d'un plànol manuscrit molt similar, a la mateixa escala i més complet, del nucli de Lluçmajor, datat a finals del segle XVIII, conservat a la Biblioteca Nacional de Espanya (MR/43/090). Per la semblança, l'interrogant que es planteja és la possible coincidència en l'autoria dels dos plànols manuscrits, el de l'arxiu de Can Cosmet i el de Lluçmajor de la BNE.

El plànol de l'arxiu de Can Cosmet, com el de la miscel·lània de Bover, té dues escales

Toponímia litoral (1784-1785)	Identificació	A	B	C	D	E
<i>Cabo de Salinas</i>	Cap de ses Salines	X	X	X	X	X
<i>La Pûta negre</i>	Punta Negra				X	
<i>El Caregol</i>	Platja des Caragol	X				
<i>Cala Entugoras</i>	Cala en Tugores	X	X		X	
<i>Estanqe. de las gâbas</i>	Estany de ses Gambes				X	
<i>I. Pelada</i>	Na Pelada					X
<i>Las roquetas</i>	Illot de ses Roquetes					X
<i>I. Moltona</i>	Na Moltona					X
<i>Illôt del Carbó</i>	Illot del Carbó					X
<i>Illôt de los perdas</i>	Illot dels Pardals [Talladas]					X
<i>I. Guardia</i>	Illa de na Guardis					X
Pto. de Campos	Port de Campos (Colònia de Sant Jordi)	X	X	X	X	X
<i>I. de los Frares</i>	Illot dels Frares					X
<i>I. Corberana</i>	Na Corberana					X
[signe de talaia]	Torre del port de Campos	X	X	X	X	X
<i>Cala Galiota</i>	Cala Galiota				X	X
<i>Estanque de Sal</i>	Estany de Sal				X	X
<i>I. Larga</i>	Na Llarga				X	
<i>Carregador de la Sal</i>	Carregador de la Sal	X			X	X
<i>Illôt</i>	Illot Gros				X	X
<i>I. Gavina</i>	Illot de na Gavina	X	X		X	X
<i>Trenc</i>	Es Trenc				X	X
<i>Covetas</i>	Ses Covetes	X			X	X
<i>Murtes</i>	Murters				X	X
<i>Mareta</i>	Sa Mareta				X	X
	Sa Ràpita [<i>Arenal de la Ràpita</i> , Berard]	X	X	X	X	
<i>Tor. de la Rapita</i> [signe de talaia]	Torre de Son Durí, o torre de la Ràpita			X	X	X
<i>Barra dê Mir</i> [signe de guarda]	Barra[ca ?] d'en Mir				X	X
<i>Caló dê Pastera</i>	Caló d'en Pastera				X	
	S'Estanyol	X				
<i>Illôt del Estañol</i>	Illot de s'Estanyol				X	
<i>Berret del Capellá</i>	Es barret des capellà [illot]				X	
<i>Pûta Negre</i>	Punta Negra					
<i>Cala Embasi</i>	Cala en Bassí				X	
<i>Cala Empeias</i>	Cala en Paiàs				X	
	Punta de l'Estelella	X	X	X		
<i>Tor. de la Estellella</i> [signe de talaia]	Torre de s'Estelella	X		X	X	X

Taula 2

Annex

Topònim (mapa)	Identificació	Topònims als textos editats
<i>Cabo de las Salinas</i>	Cap de ses Salines	[a] <i>Lo cap de los Salinas</i> [S, català]. [b] <i>Cabo de las Salinas</i> [S, castellà]
<i>Caragol</i>	Platja des Caragol	
<i>Cala togores</i>	Cala en Togores	
<i>Carregador del carbo</i>	Es Carbó	
<i>Port de Campos</i>	Port de Campos, o Colònia de Sant Jordi	[a] <i>port de Campos</i> [S, català]. [b] <i>Puerto de Campos</i> [C, castellà].
<i>Atalaya</i> [signe de torre]	Torre de sa Colònia	[a] <i>torre de guarda, a mano izquierda</i> [C, castellà]. [b] <i>torre del port de Campos</i> [LL, català]. [c] <i>torre de Campos</i> [LL, català].
<i>Carregador</i> [?] <i>de la Sal</i>	Es carregador de sa sal	<i>Descargador de la Sal</i> [C, castellà].
<i>Gavina</i>	s'illa Gavina	<i>Gavina</i> [C, castellà].
<i>Covetes</i>	Ses Covetes	<i>Cabo de las Covetas</i> [C, castellà].
<i>Rabida</i> [?]	Sa Ràpita	El text en castellà de Campos diferencia entre la <i>playa</i> i el <i>desembarcador</i> , on hi proposa una torre: <i>estaria aqui muy bien una torre de guardia</i> .
<i>Guarda de la Rabida</i> [?]	Guarda de sa Ràpita [torre de sa Ràpita]	
<i>Estañol</i>	s'Estanyol	[a] <i>Estañol</i> [C, castellà]. [b] <i>Lo Stañol</i> [LL, català].
<i>Punta de la Estalella</i>	Punta de s'Estelella	[a] <i>Estalella</i> [castellà] [b] <i>punta de la Stadella</i> [LL, català].
<i>Atalaya de la Estalella</i> [Signe de torre]	Torre de s'Estelella, construïda el 1577.	[a] <i>Torre de la Estallella</i> [C, castellà]. [b] <i>torre</i> [de la Stadella] [LL, català]. [c] <i>Torre de estadella</i> [LL, català].

Taula 1

gràfiques, però en base a la mesura de les regletes en resulta una escala aproximada 1:3.300 (que coincideix amb l'escala 1:3.000 dels gravats). Per tant, respecte del primer plànol, segueix un criteri d'ampliació d'escala (en una proporció 1 a 2):

[a] Escala en *Varas Castellanas* [100 varas = 26 mm].

[b] *Escala d. cinquenta destres d. Mallorca* [50 destres = 64 mm].

Els dos plànols tenen l'orientació desplaçada cap a llevant; dues fletxes indiquen el nord (cap a l'angle superior de l'esquerra). El segon plànol incorpora dues mitges flors de lis per indicar el nord. Ambdós plànols reproduïxen la planta dels carrers del nucli urbà i les illetes de cases. Són identificables els signes convencionals referits als molins de vent (mínim, deu) i a les creus de terme; igualment, les plantes de les dues esglésies (parroquial i del convent) i altres aspectes.

Als dos plànols, les creus de terme, a les quatre sortides del poble, són la de la plaça de la Creu (tramuntana, al camí de Porreres, després desplaçada a la sortida de la vila), la de la plaça del Pou Nou (llevant), la d'en Noreta o d'en Paieta [1600] (migjorn; carrer de Santanyí-carrer de sa Síquia) i la d'en Verdera (ponent, carrer de sa Ràpita-carrer de les Estrelles). Els signes referits als molins de vent fariners correspondrien al molí d'en Bujosa, molí d'en Pere, molí d'en Vaca (desaparegut), molí Negre, molí Blanc, molí d'en Majora, molí d'en Vent (desaparegut), molí d'en Roca i molí d'en Canals (desaparegut, al camí del Cementiri).

El segon plànol té una *Vista Oriental en perspectiva* (a la part superior), que és una vista a l'estil de les vinyetes del mapa de Despuig, però des d'una altra perspectiva. També té les imatges de la façana de la *Parroquia de Campos* (a l'angle inferior de l'esquerra), del portal del *Convto. de Mínimos = S. Franco. de Paula* (a l'angle inferior de la dreta) i el *Sello o escudo de Armas* (a baix, al centre).

La vista en perspectiva, per senzilla que sigui, mostra l'església parroquial i el convent, cases i els molins de vent de tramuntana i de migjorn. Juntament amb les imatges dels monuments vol ser una còpia més elaborada i a major escala que el primer plànol; encara que sigui inacabada, evoca els altres gravats dels plànols de Berard, amb arbres i, sobretot, amb alguns topònims afegits.

L'espai per a la llegenda del segon plànol conté únicament: *Explicacion del Plan de la Villa de Campos*, i la referència a la situació de tres números: *Num. 1.- La Iglesia Parroquial. / Num. 2. Oratorio y Hospital. / Num. 3. Convento e Iglesia de Sn. Francisco*. Casualment, la identificació numèrica està intercanviada; el nombre 2 és el convent i el 3 l'hospital.

La part corresponent a la llegenda i explicació del plànol és la més incompleta. Hauria d'incorporar un text informatiu, que no hi és. El plànol també conté altres nombres,

però els elements que volen identificar no s'especifiquen: el 4 correspon a l'Ajuntament; el 5, a una illeta situada a la dreta de l'Ajuntament (la *Botiga del Rei* [?]); el nombre 6 no hi és [?], i el 7 podria referir-se a una sínia i abeurador.

La toponímia dels dos plànols és aquesta: (Taula 4)

Un tercer plànol

Tota una incògnita és la referència a un tercer plànol, que seria raonablement una rèplica o còpia de l'original de l'arxiu de Can Cosmet.

Segons el seu propi testimoni, Gabriel Llabrés Quintana (1858-1928) havia comprat un plànol de la vila de Campos: "De igual tamaño es, otro dibujo á la pluma original del mismo Berard que contiene el PLAN IGNOGRAPHICO DE LA VILLA DE CAMPOS EN LA ISLA DE MALLORCA, y que á más de la *Vista oriental en perspectiva* trae perfiladas la fachada de la *Parroquia de Campos*, el portal del *Convto. de Mínimos - S. Franco. de Paula*, el *sello ó escudo de Armas* de la villa, y lugar en blanco para la leyenda. Ignoro si llegó á grabarse. Lo adquirí de un maestro albañil oriundo de aquella villa." (LLABRÉS, 1890: 307). Entre els fulls solts de l'arxiu de Gabriel Llabrés, a l'Ajuntament de Palma (AMP 845), hi ha constància que Llabrés tenia el plànol: *10 ms Campos* (fitxa F) i com el tenia: *Mas tengo en un cuadro el Plano de la villa de Campos, del mismo Boix* [de Berard] (fitxa D). Per tant, el plànol emmarcat, que no sabem on ha anat a parar, també formava part del seu llegat.

Conclusions

La costa, el terme i el nucli de Campos estan ben representats en els mapes i plànols més antics de Mallorca. El fet que sigui un terme que toca a la mar ha afavorit la seva cartografia. El sector del litoral ha estat objecte d'atenció des dels treballs de Joan Binimelis, per rudimentaris que semblin, que registren una dotzena de topònims. La collita de les acaballes del segle XVI pot semblar reduïda, però no serà superada fins a l'any 1784. Fins i tot, el mapa de Mallorca pintat per Miquel Bestard (1631-1633) supera en toponímia el de Vicenç Mut de 1683.

El mapa de Mallorca patrocinat per Antoni Despuig (1784-1785) consolida la imatge cartogràfica del terme i de la costa de Campos. Els llistats toponímics de Berard (*circa* 1789), tot i els errors, estaven directament extrets del mapa de Despuig. Per la seva part, la *Història de Campos* (1815) de l'historiador local Francesc Talladas incorporava dades de collita pròpia, alhora que feia ús dels textos de Joan Binimelis i del mapa de Despuig. El manuscrit de l'arxiu de Can Cosmet inclou un retall de la vinyeta i del terme de Campos del mapa d'Antoni Despuig, més un altre mapa manuscrit, a color, del terme de Campos.

El mapa d'Antoni Despuig (1784-1785) registra uns trenta-tres topònims a la zona litoral considerada (cap de les Salines – punta de l'Estelella), superant els consignats a les relacions de Berard (uns vint-i-cinc) i de Talladas (uns vint-i-tres). A l'interior del terme de Campos, el mapa de Despuig representa uns seixanta-cinc noms de lloc, que són equivalents als del llistat coetani fet per Berard (uns seixanta-dos), mentre que el volum augmenta fins a uns vuitanta-tres topònims a la relació posterior de l'obra de Talladas de 1815.

Finalment, els treballs de Jeroni de Berard (*circa* 1789) són a l'origen dels dos plànols dels carrers del poble de Campos. Malgrat la inexistència de gravat, els dos plànols ens han arribat a través del manuscrit de la miscel·lània de Bover i del manuscrit de la *Història de Campos*, de Francesc Talladas, de l'arxiu de Can Cosmet. Aquest darrer també seria la base d'una tercera còpia perduda, documentada per Gabriel Llabrés.

Bibliografia

- AGUILÓ, Cosme (1991) *La toponímia de la costa de Campos*. Campos: Ajuntament de Campos.
- ALCOVER, Antoni M^a (1917) "Historia de Mallorca del Dr. Mn. Juan Binimelis. Codi Serra-Cortada" a *BSAL*, xvi, 329-330, 343-346 i 377-379.
- BERARD, Gerónimo de [1789] (1983) *Viaje a las Villas de Mallorca 1789*. [Edició a cura de Llorenç PÉREZ MARTÍNEZ]. Palma: Ajuntament de Palma.
- BOVER, Joaquin Maria [1836-1839] *Miscelanea o Compilacion de tratados, memorias y documentos, para formar una historia critica de la isla de Mallorca. Tomo IX. Banyalbufar, Año de 1836* (manuscrit de la Biblioteca Bartomeu March Servera, Palma).
- CARBONELL BUADES, Marià (2007) *Cendres de Troia. El pintor Miquel Bestard (1592-1633)*. Palma: Fundació "Sa Nostra", Caixa de Balears [Catàleg de l'exposició].
- GINARD BUJOSA, Antoni (2009) "Antoni Despuig i Dameto, el mapa de Mallorca (1784-1785) i la Societat d'Amics del País" a *Cuadernos de Geografía* [Universitat de València], 86, 241-260.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2010) "Sobre la cartografia dels segles XVI i XVII i els mapes particulars de les Illes Balears" a *L'Atlas de les Illes Balears de Lluís XIV*. Barcelona: J. J. de Olañeta, Editor. Pàg. 77-97.
- LLABRÉS QUINTANA, Gabriel (1890) "D. Gerónimo Berard y sus planos" a *BSAL*, III, 306-308.
- MARTORELL GARAU, Antoni (2000) *Cartografía de las illes Balears. Compendi de mapes impresos durant els segles XVI, XVII i XVIII. Catàleg descriptiu i il·lustrat. Estudi cartobibliogràfic*. Palma: Sa Nostra. Obra Social i Cultural.
- ROSSELLÓ VAQUER, Ramon (1977) *Història de Campos. De la prehistòria al segle XVI*. Campos: Impremta Roig.
- ROSSELLÓ VERGER, Vicente M. (1964) *Mallorca, el sur y sureste. Municipios de Lluçmajor, Campos, Ses Salines, Santanyí, Felanitx y Manacor*. Palma: Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación.
- TALLADAS, Francisco (1815) [Edició de 2009] *Historia de la villa de Campos en la isla de Mallorca*. [Campos]: Ajuntament de Campos; Institut d'Estudis Balearics [Edició facsimil].